

Algoritmuselmélet

Dijkstra algoritmusa

Katona Gyula Y.

Számítástudományi és Információelméleti Tanszék
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Legrövidebb utak élsúlyozott gráfban

Volt már korábban:

Legrövidebb élsorozatok egy adott pontból, ha nincs negatív kör:

Input: $G = (V, E, c)$, (súlyozott gráf), $s \in V$
(irányított vagy irányítatlan gráf is lehet)

Output: A legrövidebb (legkisebb súlyú) élsorozat és annak hossza s -ből a gráf minden más pontjába.

- Ha minden súly $1 \implies$ BFS
Lépésszám: $O(n^2)$ mátrixszal, $O(n + m)$ éllistával
- Ha a gráf DAG $\implies$ Dinamikus programozás
Lépésszám: $O(n^2)$ mátrixszal, $O(n + m)$ éllistával
- Súlyozott gráf, ha lehet negatív él is $\implies$ Bellman-Ford algoritmus
lesz BSZ2-n
Lépésszám: $O(n^3)$ mátrixszal, $O(n(n + m))$ éllistával

A legrövidebb utak problémája

Most legyen minden súly nemnegatív, azaz $c(e) \geq 0$ minden $e \in E$ esetén. Így nem lehetnek negatív körök.

Erre a speciális esetre Dijkstra algoritmusa az általános esetnél hatékonyabban megoldja a feladatot.

Edsger Wybe Dijkstra (1930–2002)
holland matematikus, informatikus.

Nevének kiejtése: Dájksztra
1959-ben publikálta algoritmusát.

Mi most az irányított esetet tárgyaljuk, az irányítatlan eset lényegében ugyanúgy működik.

A legrövidebb utak irányított gráfban

Legrövidebb $u \rightsquigarrow v$ út: egy olyan $u \rightsquigarrow v$ út, melynek a hossza minimális a G -beli $u \rightsquigarrow v$ utak között.

u és v csúcsok (G -beli) $d(u, v)$ távolsága:

- 0, ha $u = v$;
- ∞ , ha nincs $u \rightsquigarrow v$ út
- egyébként pedig a legrövidebb $u \rightsquigarrow v$ út hossza.

Vigyázat, irányított gráfban u és v nem felcserélhető: ha az egyik csúcs valamilyen távol van a másiktól, akkor nem biztos, hogy a másik is ugyanolyan távol van az egyiktől!

Feladat

A legrövidebb utak problémája (egy forrásból):

Adott egy $G = (V, E)$ irányított gráf, a $c : E \rightarrow \mathbb{R}^+$ *nemnegatív* értékű súlyfüggvény és egy $s \in V$ csúcs (a forrás). Határozzuk meg minden $v \in V$ -re a $d(s, v)$ távolságot.

Dijkstra módszere

Az algoritmus futtatása során két dolgot tartunk nyilván:

- $D[1 : n]$:
  - ▶ Egy, a G csúcaival indexelt tömb
  - ▶ az eljárás során addig megismert legrövidebb $s \rightsquigarrow v$ utak hossza
  - ▶ $D[v]$ végig felső közelítése a keresett $d(s, v)$ távolságnak, az addig megtalált legrövidebb út hossza. Lehet, hogy $D[v] > d(s, v)$, ha az eddig megtalált legrövidebb út nem a legrövidebb út.
  - ▶ A közelítést lépésről lépésre finomítjuk, végül elérjük $d(s, v)$ -t
- **KÉSZ**:
  - ▶ G csúcsainak egy részhalmaza
  - ▶ Azok a csúcsok, amikre már biztosan tudjuk, hogy megtaláltuk a legrövidebb utat, ezekre $D[v] = d(s, v)$
  - ▶ Kezdetben **KÉSZ** = $\{s\}$, hiszen ekkor még csak azt tudjuk, hogy $d(s, s) = 0$
  - ▶ Amikor egy újabb csúcsba megtaláljuk a legrövidebb utat és már tudjuk, hogy ez a legrövidebb, akkor hozzávesszük a **KÉSZ** halmazhoz.
  - ▶ A **KÉSZ** halmaz folyamatosan növekszik.
  - ▶ Az algoritmus akkor fog véget érni, ha minden olyan csúcs belekerült a **KÉSZ** halmazba, ahova vezet irányított út s -ből

Dijkstra módszere

Tegyük fel, hogy a G gráf az alábbi alakú C szomszédossági mátrixával adott:

$$C[v, w] = \begin{cases} 0 & \text{ha } v = w, \\ c(v, w) & \text{ha } v \neq w \text{ és } (v, w) \text{ éle } G\text{-nek,} \\ \infty & \text{különben.} \end{cases}$$

Kezdeti beállítások:

- $D[v] := C[s, v]$ minden $v \in V$ csúcsra
- $KÉSZ := \{s\}$

Dijkstra módszere, az első lépések

Kezdetben $D[x]$ csak akkor nem 0 és nem ∞ , ha van él s -ből x -be. Ilyenkor $D[x]$ az oda mutató él súlya.

Válasszuk ki az s csúcs szomszédai közül a hozzá legközelebbit, vagyis egy olyan $x \in V \setminus \{s\}$ csúcsot, melyre $D[x]$ minimális.

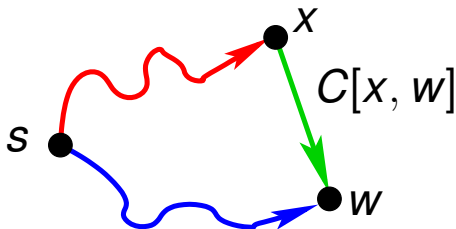
Biztos, hogy így az egyetlen (s, x) élből álló út egy legrövidebb $s \rightsquigarrow x$ út, hiszen ha másik élen indulna az x -be vezető út, **(az élsúlyok nemnegatívak!)** akkor az nem lehet rövidebb.

$\implies$ x -et betehetjük (s mellé) a **KÉSZ** halmazba.

Dijkstra módszere

Ezek után módosítsuk a többi csúcs $D[w]$ értékét, ha az eddig ismertnél rövidebb úton el lehet érni oda x -en keresztül, azaz ha $D[x] + C[x, w] < D[w]$.

Újra válasszunk ki a $v \in V \setminus \text{KÉSZ}$ csúcsok közül egy olyat, amelyre $D[v]$ minimális.

Ezen csúcs $D[\ ]$ -értéke már az s -től való távolságát tartalmazza.

Majd megint a most beválasztott v csúcs szomszédainál a $D[\ ]$ -értékeket módosítjuk, és így tovább, míg minden elérhető csúcs be nem kerül a **KÉSZ** halmazba.

Dijkstra algoritmus a szomszédossági mátrixszal

```
1: procedure DIJKSTRA( $G = (V, E, c), s$ )
2:   KÉSZ := { $s$ }
3:   for all  $v \in V$  csúcsra do
4:      $D[v] := C[s, v]$  ▷ (a  $d(s, v)$  távolság első közelítése)
5:   end for
6:   while van olyan  $x \in V \setminus$  KÉSZ, amire  $D[x] \neq \infty$  do
7:     Válasszunk olyan  $x \in V \setminus$  KÉSZ csúcsot,
       melyre  $D[x]$  minimális.
8:     KÉSZ = KÉSZ  $\cup$  { $x$ } ▷ Tegyük  $x$ -et a KÉSZ-be.
9:     for  $x$  minden  $V \setminus$  KÉSZ-ben lévő  $w$  szomszédjára do
10:       $D[w] := \min\{D[w], D[x] + C[x, w]\}$ 
▷ ( $d(s, w)$  új közelítése)
11:    end for
12:  end while
13: end procedure
```

Dijkstra algoritmusának lépésszáma

Lépésszám szomszédossági mátrixszal:

- (2-5): $O(n)$ (a mátrix egy sorának kiolvasása)
- (6-12:)
  - ▶ (6): a ciklus $O(n)$ -szer fut le
  - ▶ A cikluson belül először egy minimum keresés (7:) $O(n)$, (8:) $O(1)$ majd a (9:) ciklus $O(n)$ -szer
  - ▶ A (9:) cikluson belül (10:) konstans sok lépés
- (6-12:) $O(n^2)$
- **Összesen: $O(n) + O(n^2) = O(n^2)$**

Lépésszám szomszédossági listával (éllistával):

- (2-5): $O(n)$ (s listájának végigolvasása)
- (6-12:)
  - ▶ (6): a ciklus $O(n)$ -szer fut le
  - ▶ A cikluson belül először egy minimum keresés (7:) $O(n)$, (8:) $O(1)$, majd a (9:) ciklus $O(d_{ki}(x))$ -szer
  - ▶ A (9:) cikluson belül (10:) konstans sok lépés
- (6-12:) $\sum_{x \in V} [O(n) + O(1) + O(d_{ki}(x))] = O(n^2 + n + m) = O(n^2)$
- **Összesen: $O(n) + O(n^2) = O(n^2)$**

Dijkstra algoritmusának lépésszáma

Lehet-e gyorsabban?

Később megmutatjuk, hogy ha a **kupac** adatstruktúrát használjuk a $D[v]$ értékek tárolására, akkor

- adatstruktúra felépítése: $O(n)$
- minimum keresése és egyben törlése: $O(\log n)$
- adott érték módosítása a kupacban: $O(\log n)$

Lépésszám szomszédossági listával, kupaccal:

- (2-5): $O(n)$ (s listájának végigolvasása és kupac építés)
- (6-12:)
  - ▶ (6): a ciklus $O(n)$ -szer fut le
  - ▶ A cikluson belül először egy minimum keresés (7:) $O(\log n)$, (8:) $O(1)$, majd a (9:) ciklus $O(d_{ki}(x))$ -szer
  - ▶ A (9:) cikluson belül (10:) $O(\log n)$ lépés

- (6-12:)

$$\sum_{x \in V} [O(\log n) + O(1) + O(d_{ki}(x) \log n)] = O((n + m) \log n)$$

- **Összesen:** $O(n) + O((n + m) \log n) = O((n + m) \log n)$

Dijkstra algoritmusának helyessége

Tétel

A **KÉSZ** halmaz pontjaira $D[v]$ a legrövidebb $s \rightsquigarrow v$ utak hossza, azaz $D[v] = d(s, v)$.

Ezt indukcióval bizonyítjuk. Ehhez egyrészt bevezetjük a következő definíciót, másrészt egy erősebb állítást bizonyítunk, hogy működjön az indukció.

Definíció

különleges út: egy $s \rightsquigarrow z$ irányított út különleges, ha a z végpontot kivéve minden pontja a **KÉSZ** halmazban van. A különleges úttal elérhető pontok éppen a **KÉSZ**-ből egyetlen éllel elérhető pontok.

Dijkstra algoritmusának helyessége

Tétel

A (6-12:) ciklus minden iterációs lépése után érvényesek a következők:

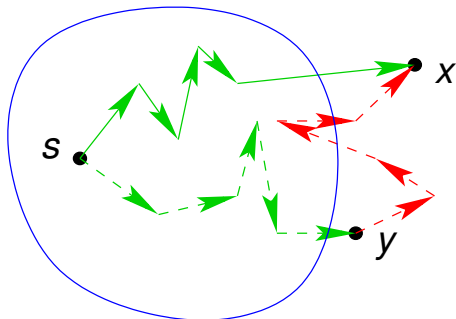
- (a) **KÉSZ** pontjaira $D[v]$ a legrövidebb $s \rightsquigarrow v$ utak hossza.
- (b) Ha $v \in \mathbf{KÉSZ}$, akkor van olyan $d(s, v)$ hosszúságú (más szóval legrövidebb) $s \rightsquigarrow v$ út is, amelynek minden pontja a **KÉSZ** halmazban van.
- (c) Külső (vagyis $w \in V \setminus \mathbf{KÉSZ}$) pontokra $D[w]$ a legrövidebb különleges $s \rightsquigarrow w$ utak hossza.

Bizonyítás:

Indukcióval (6:) előtt ✓

Tegyük fel, hogy igaz a j -edik iteráció után. Belátjuk, hogy igaz a $j + 1$ -edik iteráció után is.

Tegyük fel, hogy az algoritmus a $(j + 1)$. iterációs lépésben az x csúcst választja a **KÉSZ**-be.

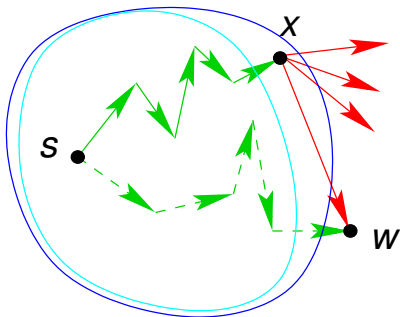
(a) **Indirekt:** mi van, ha $D[x]$ nem a $d(s, x)$ távolságot jelöli, azaz van ennél rövidebb $s \rightsquigarrow x$ út?

Ezen út „eleje” (az első olyan y -ig, ahol kilép a rövidebb út **KÉSZ**-ből) különleges, (c) miatt $\implies$

Az út elejének hossza $D[y]$, mert az út eleje különleges. $D[y] \leq$ az egész út hossza, mert minden élsúly nemnegatív. Az indirekt feltevés szerint ez $< D[x] \implies D[y] < D[x]$ ⚡

(b) Elég x -re $\leftarrow$ **KÉSZ** korábbi pontjaira az indukciós feltevésből (a **KÉSZ** halmaz mindig csak növekszik) ✓

Láttuk, hogy $d(s, x) = D[x]$, ez egy különleges $s \rightsquigarrow x$ út hossza volt a $(j + 1)$. iteráció előtt (itt a (c)-re vonatkozó indukciós feltevést használtuk) annak végeztével az út minden pontja **KÉSZ**-beli lesz.

(c) A $(j + 1)$. iteráció előtt

$$D[w] = \min_{v \in \text{KÉSZ} \setminus \{x\}} \{d(s, v) + C[v, w]\}.$$

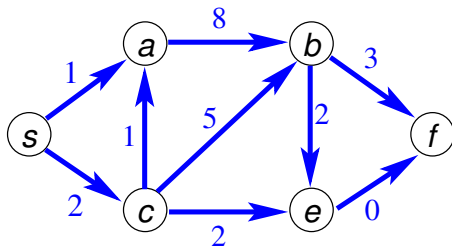
Utána

$$D[w] = \min_{v \in \text{KÉSZ}} \{d(s, v) + C[v, w]\}.$$

$\implies$ Elég megnézni, hogy $D[w]$ vagy $d(s, x) + C[x, w]$ nagyobb.

Példa

D	a	b	c	e	f	KÉSZ
1.	1	∞	2	∞	∞	{s, a}
2.	1	9	2	∞	∞	{s, a, c}
3.	1	7	2	4	∞	{s, a, c, e}
4.	1	7	2	4	4	{s, a, c, e, f}
5.	1	7	2	4	4	{s, a, c, e, f, b}

A legrövidebb utak nyomon-követése

Minden pontra tárolunk és karbantartunk egy $P[x]$ csúcsot is, ami megadja egy, az eddig ismert hozzá vezető legrövidebb úton az utolsó előtti csúcsot.

Kezdetben $P[v] := s$ minden $v \in V$ -re, ahova mutat él s -ből.

$\implies$ (9-11:) ciklus belsejében, ha egy külső w csúcs $D[w]$ értékét megváltoztatjuk, akkor $P[w] := x$.

Lépésszám: $O(n^2)$

Dijkstra algoritmus a irányítatlan gráfokra: Kezelhetjük az irányítatlan gráfot úgy, mintha minden irányítatlan él helyett egy oda és egy visszafelé irányított élet veszünk ugyanolyan súllyal.